

REGULACIÓ JURÍDICA DELS JOCS D'ATZAR DINS LA NORMATIVA HISTÒRICA CATALANOARAGONESA¹

María Encarnación Gómez Rojo
Universitat de Màlaga

L'objecte de les presents línies és completar el recorregut historicojurídic sobre la regulació dels denominats *jocs d'atzar*,² però prenent com a centre de manera principal Catalunya i l'Aragó. Per mitjà del contingut dels textos legislatius i doctrinals d'aquests territoris, tractaré de fer llum sobre la naturalesa jurídica d'aquests jocs i sobre les raons de la seva permissivitat o la seva prohibició durant el període cronològic tractat.

Alguns dels jocs medievals més coneguts, com el *bohordo*³ i el *tablado*, apareixen regulats en textos com el *Fuero de Teruel*, on s'establia com a regla que si es practicava el *bohordo* dintre de la vila, en dies de festes o de noces, o en altres dies distints de les festivitats de Nadal, Resurrecció, Pasqua, Pasqua de

1. Vull fer constar expressament el meu agraïment als organitzadors del present volum en homenatge a Josep Maria Pons i Guri, reconegut especialista en història del dret català, entre les obres publicades del qual cal destacar: *Estudi dels pilots* (1960), *El llibre de la Universitat de la Vila de Blanes* (1969), *Senyors i pagesos* (1978), *Entre l'emfitensi i el feudalisme* (1984), *Aspectes judicials de la Cort General a l'època medieval* (1991), *Diari d'uns anys de guerra, 1808-1814* (1993), *Quant nasqué, s'emancipà i s'organitzà una vila* (1999) i *Viatge a l'infern d'en Pere Porter* (1999).

2. Vegeu María Encarnación GÓMEZ ROJO, «Antecedentes jurídicos y regulación en el derecho histórico preferencialmente castellano de los juegos de azar», col·laboració que, dintre d'un volum col·lectiu, sortirà a la llum previsiblement a Madrid l'any 2008 i que es troba actualment en premsa. En els jocs d'atzar, també denominats *de sort*, el resultat no depèn de l'habilitat o la destresa dels jugadors, sinó exclusivament de la casualitat i de circumstàncies imprevisibles o casuals (sobre aquest particular, vegeu Francisco Javier MARTÍN PLIEGO i Jesús SANTOS DEL CERRO, «Juan Caramuel y el cálculo de probabilidades», *Estadística Española*, vol. 44, núm. 150 [2002], p. 161-173), i eren freqüents les apostes i els envits.

3. Antonio PÉREZ MARTÍN, *Los Fueros de Aragón: la Compilación de Huesca*, amb «Pròleg» de Fernando García Vicente, Saragossa, El Justicia de Aragón, 1999, incideix en el terme *bofordar* en el sentit d'«arrojar bohordos contra un armazón de tablas (tablado)», mentre que *bofordo* o *bofort* seria el «juego de caballería consistente en arrojar lanzas contra el tablado; lanza corta arrojadiza» (p. 585).

l'Esperit Sant i Sant Joan Baptista, en les quals la prohibició del joc era absoluta, sense haver escoltat el pregó del jutge, o en un lloc distint de la Plaça Major, i es produïa la mort d'algun participant en el joc, l'altre havia de pagar l'homicidi causat o la pena pecuniària que li fos imposada segons el que establís el fur del lloc. S'hi regulava, a més, que si el joc s'havia realitzat en el lloc indicat i de la manera indicada, generalment la Plaça Major pública i amb pregó, en cas que es produís alguna conseqüència no desitjada, l'autor no havia de pagar cap sanció ni havia de ser declarat enemic si jurava amb dotze veïns que el dany no havia estat causat de manera voluntària. Si, per contra, no jurava en el sentit indicat, estava obligat a pagar. També era castigat qualsevol que, en ocasió d'aquests jocs, llancés pedres, llances o qualsevol altre objecte i ocasionés dany.⁴ En els furs de Borja i Saragossa s'observa una norma que podria relacionar-se indirectament amb la pràctica dels jocs d'atzar, ja que determinava que no s'havia de pagar cap pena pecuniària pels danys que s'ocasionessin a les tavernes.⁵

Quant als furs d'Aragó, insistien en la regulació de certes activitats a les tavernes: si algú, suposem que amb motiu d'una renyina per joc, causava ferides a una altra persona i el primer ho negava, el ferit havia de provar-ho amb testimoniatges de persones que eren al lloc i ho havien vist, i si no podia provar-ho, l'acusat de causar les ferides estava obligat a jurar que no ho havia fet; en aquest cas, el seu testimoniatge havia de ser considerat prova de veritat suficient i, per tant, no havia de ser objecte de la imposició de cap pena.⁶

D'altra banda, la persona que, de qualsevol manera i dintre dels murs de la ciutat, en feria una altra amb un ganivet o una espasa, havia de pagar una multa de cinquanta sous; si el ferit moria, la pena pecuniària ascendia a mil sous. Si

4. Fuero de Teruel de 1176, 350. Vegeu José CASTAÑÉ LLINÁS, *El Fuero de Teruel*, 2a ed., Terol, 1991, si bé val la pena esmentar l'edició i l'estudi crític de Rafael de UREÑA Y SMENJAUD, *El «Forum Turolij» y el «Forum Conche»*, Madrid, 1925; l'edició i l'estudi preliminar de Jaime CARUANA GÓMEZ DE BARREDA, *El Fuero latino de Teruel*, Terol, 1974, i el llibre d'Ana María BARRERO GARCÍA, *El fuero de Teruel: su proceso de formación y reconstrucción crítica de sus fuentes*, Terol, Instituto de Estudios Turolenses, 1979.

5. Furs de Borja i Saragossa, vint-i-set segons l'edició crítica i els índexs de Juan José MORALES GÓMEZ i Manuel José PEDRAZA GARCÍA, *Fueros de Borja y Zaragoza*, Saragossa, Anubar, 1986, p. 23.

6. Fueros de Aragón, XI,9,2 (94, 121, 103 i 91) (vegeu Antonio PÉREZ MARTÍN, *Los Fueros de Aragón*, p. 150-151). A més a més, d'Antonio Pérez Martín cal destacar el seu estudi introductor i la seva edició del manuscrit 13.408 de la Biblioteca Nacional de Madrid: Antonio PÉREZ MARTÍN, *Las glosas de Pérez de Patos a los Fueros de Aragón*, amb «Pròleg» de Jesús Delgado Echevarría, Saragossa, Diputación de Zaragoza i Instituto de Derecho Común Europeo de la Universidad de Murcia, 1993.

les ferides es produïen amb una pedra o un bastó, la quantitat que s'havia de pagar era de seixanta sous.⁷

Les ofenses a Déu també eren tingudes en compte en el Fuero de Jaca, que incloïa una norma referida als jugadors en virtut de la qual, per les blasfèmies proferides pels tafurers i els jugadors de daus, pels furts i els homicidis que cometien, i per molts altres fets contra la fe cristiana, s'ordenava que cap senyor no podia jugar als daus; si ho feia, seria castigat amb la pèrdua de la mà dreta, mentre que aquells que prestessin diners als jugadors, els perdrien i haurien de pagar seixanta sous al consell de la ciutat. Els infançons i cavallers que volguessin jugar, només podien fer-ho a casa seva.⁸

Els Costums de la batllia de Miravet establien la prohibició de prestar a crèdit per a jugar garantint la devolució del préstec amb vestidures o armes. Si algú contravenia aquesta prohibició, perdia tota la quantitat prestada.⁹ Aquesta mateixa norma apareix en les *Consuetudines Ilerdenses*,¹⁰ als Costums de la Torre

7. Fueros de Aragón, VIII,13,1 (323, 353, 322 i 294) (Antonio PÉREZ MARTÍN, *Los Fueros de Aragón*, p. 522-523).

8. Fuero de Jaca, 165 (redacció C, Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 13271), Fuero de Jaca, 164 (redacció D, Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 1015), i Fuero de Jaca, 172 (redacció E, Madrid, Biblioteca de Palau, ms. 943). Totes les redaccions que hem consultat són del segle XIII i es troben recollides a Mauricio MOLHO, *El Fuero de Jaca: Edición crítica*, Saragossa, CSIC, 1964, p. 398, 399 i 566, respectivament.

9. Vegeu Josep SERRANO DAURA (ed.), *Els Costums de la batllia de Miravet*, Gandesa (Tarragona), Consell Comarcal de la Terra Alta, 1999, p. 156, que compta amb un extraordinari estudi introductori del mateix Serrano. El text citat és molt clar en el seu llibre III, rúbrica 71, «De no prestar a joch». Vegeu el text anterior de Galo SÁNCHEZ, *Constitutiones bajulie Mirabeti*, Madrid, 1915, el més recent de Manuel J. PELÁEZ, «Ferran Valls i Taberner, editor de las “Costums de Miravet” y de otros textos de derecho comarcal y municipal catalán», a *Actes de les Jornades d'Estudi sobre els Costums de la Batllia de Miravet (1319/1320-1999/2000)*, Tarragona, Diputació de Tarragona, Gandesa, Consell Comarcal de la Terra Alta, 2002, p. 239-325, que contenen en l'apèndix I les *Consuetudines Ilerdenses* (p. 262-286), reproducció del text de Ferran Valls i Taberner pres del manuscrit original custodiat a l'Arxiu Particular Ferran Valls i Taberner, al qual he pogut tenir accés.

10. *Consuetudines Ilerdenses*, II, rúbrica 82, segons la versió recollida en l'apèndix I per Manuel J. PELÁEZ, «Ferran Valls i Taberner», p. 273. Vegeu també Pilar LOSCERTALES GARCÍA DE VALDEAVELLANO, *Costumbres de Lérida*, Barcelona, Universidad de Barcelona, Facultad de Derecho, 1946, en concret el cap. 81, «De creditorum ludi» (p. 46). Sobre els Costums de Lleida, és de consulta obligada el treball de Ferran VALLS I TABERNER, «Las “Consuetudines Ilerdenses” (1227) [1228] y su autor Guillermo Botet», a Ferran VALLS I TABERNER, *Literatura jurídica: Estudios de ciencia jurídica e historia del pensamiento canónico y político catalán, francés, alemán e italiano*, Barcelona, PPU, 1986, p. 35-60. Vegeu el text anterior d'aquest mateix autor, «Les fonts documentals de les “Consuetudines Ilerdenses”», *Estudis Universitaris Catalans*, vol. XI (1926), p. 137-171. Conté idees dignes de tenir molt en compte Ana M. BARRERO GARCÍA, «Las costumbres de Lérida, Horta y Miravet», *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. XLIV (1974), p. 485-536.

de l'Espanyol¹¹ i als Costums d'Orta.¹² Aquest últim text es referia al crèdit atorgat per a pagar deutes de joc quan aquests es garantien amb robes o armes del mateix deutor o d'un tercer; de fet, el que declara expressament el capítol és que la retenció de la roba o de les armes per part del creditor era il·legítima.¹³ Aquesta disposició es pot emmarcar en un context religiós en el qual el poder públic no atorgava cap protecció a les prestacions pecuniàries en l'origen de les quals es trobava el joc, aspecte dispositiu desconegut en el dret romà. El mateix sentit religiós podem trobar en el capítol XIX, en el qual es prohibia blasfemar contra Déu, la Verge i qualsevol sant en ocasió del joc dels daus o de qualsevol altre joc públic, i es castigava l'incomplidor amb un càstig pecuniari, el pagament de cinc sous, o, subsidiàriament, amb una pena corporal consistent a rebre cinc flagells a la plaça.¹⁴

En el recorregut per la legislació de les corts dels diferents territoris de la Corona d'Aragó, segueixo un ordre cronològic que comença destacant la intolerància del joc en la legislació catalanoaragonesa del final del segle XIII, ja que a les Corts de Barcelona del 1283 Pere II de Catalunya féu una prohibició absoluta del joc i de les apostes,¹⁵ decisió que no va ser respectada, ja que van continuar tolerant-se i van continuar reiterant-se les amenaces econòmiques als in-

11. Vegeu el cap. 66 dels Costums de la Torre de l'Espanyol. Es pot consultar Josep SERRANO DAURA, *La Torre de l'Espanyol (Ribera d'Ebre): Història, règim senyorial i aspectes del seu antic dret local, en particular les Costums del 1517*, Tarragona, Diputació de Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1988.

12. Vegeu l'edició de l'Ajuntament d'Horta de Sant Joan, *Actes de les jornades d'estudi: VII Centenari dels Costums d'Orta, 1296-1996 (Orta, 25, 26 i 27 d'octubre de 1996)*, Horta de Sant Joan, Ajuntament d'Horta de Sant Joan, 1997. En un dels apèndixs apareix recollit el text complet del Codi de costums (1296), traduït al català per Miquel Sitjar (p. 369-379); vegeu en concret el cap. XXVII, p. 372. Vegeu també Ana M. BARRERO GARCÍA, «Les Costums de Horta: nuevas aportaciones sobre su proceso de formación y sus relaciones textuales», a *Actes de les jornades d'estudi*, p. 211-240.

13. Vegeu Josep SERRANO DAURA, *Els costums d'Orta (1296)*, Horta de Sant Joan, 1996, p. 82, nota 28, que assenyalava que el mateix contingut dels Costums d'Orta existeix en els costums de Lleida, els de Miravet i els de la Torre de l'Espanyol, mentre que Ana M. BARRERO GARCÍA, «El proceso de formación de las Costums de Miravet», a *Actes de les Jornades d'Estudi sobre els Costums de la Batllia de Miravet*, inclou dintre d'aquestes concordances també el cap. 36 dels Costums de Perpinyà (p. 69). Consulteu l'edició de Ferran VALLS I TABERNER, *Els Costums de Perpinyà*, Barcelona, Grafipraj i Cometa, 1992, cap. 36, p. 31.

14. Codi de Costums d'Orta, traduït al català per Miquel Sitjar, recollit en un dels apèndixs de les *Actes de les jornades d'estudi*, p. 371.

15. Pere II, Corts de Barcelona de 1283. Vegeu *Constitutions i altres drets de Catalunya*, Barcelona, 1973, reproducció facsímil de l'edició de Barcelona, 1704, IX,16,1. Les quatre lleis d'aquest títol es dediquen a la regulació «de jugadors, y tafureria prohibida».

fractors. Anys més tard, a les Corts de València del 1301, es prohibiren les tafureries públiques i s'impedí també atorgar qualsevol llicència o poder en aquest sentit, tant pel rei com per qualsevol oficial reial.¹⁶

A l'inici del segle XV, les Corts de València del 1403 van aprovar una disposició per la qual es vetava el funcionament de les cases de joc en tot el Regne i s'establien les penes corresponents. Es tractava d'una prohibició absoluta de les tafureries públiques o privades en qualsevol lloc del Regne de València i a persones de qualsevol estament, condició i religió, de manera que s'aplicaven igualment les multes o la pena de flagel·lació en els casos de cases de joc en domicilis particulars, i tot el que estava relacionat amb aquests assumptes era competència dels justícies, llevat d'allò que estava relacionat amb els moros, per als quals la jurisdicció competent era el batlle.¹⁷

Posteriorment, les Corts de Barcelona del 1413, en temps de Ferran I, van confirmar la constitució del rei Pere a les primeres corts de Barcelona, per la qual al Principat de Catalunya les tafureries havien de ser abolides. I si algun arrendador d'una tafureria la usava per a jugar, havia de ser expulsat per un període d'un any de la ciutat, la vila, el castell o el lloc, sense cap gràcia o remissió. S'hi disposava, a més, que aquesta constitució tenia una vigència limitada fins a les primeres corts generals de Catalunya, i no més enllà. En aquestes mateixes corts s'incidí de nou en la prohibició de jugar als daus: l'incompliment d'aquesta norma estava penat sempre i, pel que feia a la multa que s'havia d'imposar, la tercera part anava destinada al senyor de la ciutat, la vila, el castell o el lloc on es jugués, la mateixa proporció anava a parar a les mans de l'acusador i l'últim terç era destinat a les obres dels murs o valls de la ciutat, vila, castell o lloc on la pena hagués de complir-se; en cas que qui delinqués fos insolvent, havia de ser tancat trenta dies a la presó comuna, i no hi havia dispensa d'aquesta punició.¹⁸ En relació amb aquesta matèria, és destacable una altra norma de les corts de la mateixa data en virtut de la qual si algun oficial del rei, del primogènit, del general governador, del portantveus d'aquell a Catalunya, al Rosselló i a la Cerdanya, o qualsevol agutzil del rei o del primogènit, tenia, sostenia o permetia tafureries on es trobava el regiment del seu ofici o on s'exercís qualsevol ofici reial, dit oficial havia de ser privat del seu ofici i havia de ser ex-

16. *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentiae*, amb índexs preparats per María de los Desamparados CABANES PECOURT, València, 1972, reproducció facsímil de l'edició de València, 1515, f. CIV, privilegi XXVIII, p. 262.

17. Biblioteca Nacional de Madrid, *Furs feyts per lo senyor rey en Marti en la ciutat de València en l'any M.cccc.tres a xxiii de setembre*, f. 176r (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

18. Ferran I, Corts de Barcelona de 1413. *Constitutions i altres drets de Cathalunya*, IX,16,2.

pulsat de la ciutat per un període de tres anys. A més a més, havia de pagar a la hisenda reial cinquanta lliures barcelonines.¹⁹

A la baixa edat mitjana, el dret valencià adoptà normes fins a cert punt similars a les castellanès, i en l'època de Jaume I es reconegué la legalitat del joc, si bé s'oposaren notables impediments al compliment de les seves conseqüències en el terreny econòmic, ja que, a la pràctica, si algú prestava diners a un altre per a apostar, qui els rebia no tenia l'obligació de retornar-los, però el prestador podia retenir la peça que hagués rebut pels diners, en cas que la tingués en poder seu. No obstant això, ni el deutor ni el que sortís fiador per alguns diners prestats en el joc tenien cap obligació, i tampoc el que havia jugat no podia comprometre el seu company de joc, ni a cap d'aquells; per tant, el que prestava diners a un altre en el joc, els perdia i no podia demandar l'altre, però si havia rebut una peça per tals diners, podia quedar-se-la.²⁰ Una qüestió distinta era el joc amb un menor, ja que, per a aquest supòsit, els furs disposaven que si dit menor perdia diners o altres coses en el joc, el seu pare o el seu tutor podia reclamar i recuperar, d'aquell amb qui havia jugat el menor, tot el que li hagués guanyat.²¹ Ja en temps de Jaume II es va prohibir el joc a tot el Regne, excepte a aquells que tinguessin llicència del rei per a practicar-lo.²²

Posteriorment, per clar influx de les idees morals cristianes, a València la pràctica del joc va quedar confinada als llocs d'habitació d'altres comunitats polítiques, com les àrees controlades per població mudèjar, seguint les mesures legislatives d'altres territoris peninsulars. L'any 1403 Martí I tornà a prohibir el joc públic i castigà els infractors i els amos de les tafureries al pagament d'una multa o, en cas d'insolvència, a rebre un nombre determinat d'assots a la vila o ciutat on estigués situat el lloc de joc. La norma assenyalava expressament les moreries i els seus ravals²³ com els llocs on es cometien tals infraccions.²⁴ Aquesta mesura, pot-

19. Ferran I, Corts de Barcelona de 1413. *Constitucions i altres drets de Catalunya*, IX,16,3.

20. Furs de València, III,22,2 (vegeu Germà COLON i Arcadi GARCIA I SANZ, *Furs de València*, Barcelona, Barcino, 1970-1983, 4 v. Hi ha una altra edició dels mateixos autors de 8 v., Barcelona, 1970-1999, i un vol. IX a càrrec de Germà COLON únicament, a causa de la defunció d'Arcadi Garcia Sanz, publicat a Barcelona l'any 2003). Cfr. María Encarnación GÓMEZ ROJO, «Ha muerto Arcadi Garcia i Sanz», *Revista Europea de Derecho de la Navegación Marítima y Aeronáutica*, núm. 15 (1999), p. 2098-2104. El títol és bastant explícit i inclou en un mateix apartat jugadors i blasfemadors, per la qual cosa no hi ha cap dubte sobre la consideració moral del joc.

21. Furs de València, III,22,4.

22. Furs de València, III,22,5, que fa referència a les Corts de València de 1301.

23. Vegeu María Encarnación GÓMEZ ROJO, «Líneas históricas del derecho urbanístico con especial referencia al de España hasta 1936», *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos*, núm. 25 (2003), p. 93-146.

24. Furs de València, III,22,6, que fa referència a les Corts de València de 1403.

ser massa concreta quant al seu àmbit geogràfic d'aplicació, sembla que no va donar els resultats esperats, ja que en un curt espai de temps Alfons III es va veure obligat a manifestar per escrit que la llei destinada a combatre el joc es referia a totes les tafureries del Regne de València, i no solament al joc practicat en les tafureries radicades als barris poblats majoritàriament per musulmans.

Els Costums de Tortosa²⁵ incideixen en la prohibició dels daus i altres jocs en aquest lloc, pels molts mals que se'n derivaven, tant en la persona com en els béns dels jugadors, i no es podien reclamar en judici ni les coses ni els diners perduts,²⁶ ni es derivava tampoc cap acció per les quantitats impagades procedents dels préstecs realitzats per raó del joc, ni per als prestadors ni per als jugadors.²⁷ Es prohibien també les restitucions entre jugadors²⁸ i no eren vàlides les promeses fetes durant el joc.²⁹ En qualsevol cas, els pares o tutors eren responsables de les pèrdues sofertes en el joc pels menors d'edat que es trobessin sota la seva pàtria potestat.³⁰

A la fi del segle XVI, les Corts de Montsó de l'any 1585 van prohibir els jocs d'atzar, entre els quals hi havia els daus, la *cartilla* i la gresca, i van establir diverses penes i multes que havien de pagar els tafuriers. Especificaven la destinació que havia de donar-se a cadascuna d'aquestes i es mostraven especialment severes en l'establiment de càstigs per als oficials públics que mantinguessin aquestes cases de joc.³¹

25. Vegeu Jesús MASSIP I FONOLLOSA (ed.), *Costums de Tortosa*, amb «Pròleg» de Josep Maria Font i Rius, Barcelona, Pagès, 1996; en concret, vegeu III,16,1-6, p. 181-182. Sobre aquest text, contenen aportacions interessants els treballs de J. A. ARIAS BONET, «Regulae iuris in las Costums de Tortosa y en las Consuetudines de Valencia», a *Costums de Tortosa: Estudis*, Tortosa, UNED, 1979, p. 361-378, i Jesús MASSIP, *La gestació de les Costums de Tortosa*, Tarragona, 1984, entre altres.

26. Costums de Tortosa, III,16,1.

27. Costums de Tortosa, III,16,2 i 6.

28. Costums de Tortosa, III,16,4.

29. Costums de Tortosa, III,16,2 i 3.

30. Costums de Tortosa, III,16,5.

31. Felip I, Corts de Montsó de 1585. *Constitutions i altres drets de Catalunya*, IX,16,4. Sobre aquestes corts de Montsó, consulteu Eva SERRA I PUIG (coord.), *Cort General de Montsó (1585), Montsó-Binèfar: Procés familiar del braç reial*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2001. Vegeu especialment Pere Nolasc VIVES I CEBRIÀ, *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han venido a serlo, ilustrada con notas sacadas de los más clásicos autores del Principado*, amb «Estudi introductorio» de Joan Egea i Fernández, vol. 2, Barcelona, 1989 (edició facsimil de la 2a ed., tom III, Madrid, Barcelona, 1862), p. 225, que recull les constitucions de Catalunya, IX,16,1-4, on fa referència a Pere II a les Corts de Barcelona de 1283 (cap. 29), Ferran I a les Corts de Barcelona de 1413 (cap. 3), Ferran I en aquestes corts (cap. 37) i Felip I a les Corts de Montsó de 1585 (cap. 10).

En relació amb Sardenya, destaquen diverses disposicions signades a Càller el 26 de juny de 1591. La primera feia referència als càstigs que s'imposaven als que tenien cases de joc i als que jugaven tenint en compte la prohibició existent, de manera que la pràctica del joc quedava vedada tant de manera pública com privada en qualsevol ciutat, vila o lloc d'aquest regne, sota pena de vint-i-cinc lliures, quantitat de la qual calia lliurar una part a l'acusador. A més a més, el propietari de la casa on es jugués seria expulsat de la ciutat per un període de sis mesos. D'altra banda i sens dubte buscant un efecte moralitzador, s'ordenava que les portes, les taules i els bancs dels llocs on es jugués havien de ser cremats públicament. Aquestes penes s'havien d'aplicar immediatament després de sorprendre el delicte i sense cap remissió, sentència ni procés.³² En relació amb la segona de les normes esmentades abans, el virrei i el Consell Reial havien de determinar si un joc determinat tenia o no la consideració de delictiu i, en conseqüència, si havien d'aplicar-se les penes establertes per a aquests casos. Respecte a aquesta qüestió, manaven que en tots els jocs, a més dels daus i les cartes, s'havien d'aplicar les penes estipulades per als tafurers i per als qui tenien cases de joc, de manera que quedava a l'àrbitri del virrei i del Consell Reial estipular si tal joc podia considerar-se delictiu i amb penes aplicables.³³ En la tercera de les normes, el virrei i el Consell Reial de Sardenya ordenaven que tota persona que estigués en una casa de jocs seria tinguda per tafurera i, com a tal, se li havien d'aplicar les penes corresponents als jugadors.³⁴ En la mateixa data i el mateix lloc, aquests òrgans establien també que els jornalers i les persones sense domicili que juguessin serien considerades vagabundes.³⁵

Quant al Principat de Catalunya, cal destacar dues disposicions relatives als jocs d'atzar dictades a Barcelona també el 1591. La primera confirmava totes les prohibicions i penes establertes per les constitucions de cort sobre el joc dels daus i altres jocs de sort i d'envit a tot el Principat, al mateix temps que ordenava que

32. Biblioteca Nacional de Catalunya, *Crida general del illustrissim señor don Gastón de Moncada, lloctinent y capita general del present Regne de Sardeña*, f. 4r-4v (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

33. Biblioteca Nacional de Catalunya, *Crida general del illustrissim señor don Gastón de Moncada, lloctinent y capita general del present Regne de Sardeña*, f. 5r (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

34. Biblioteca Nacional de Catalunya, *Crida general del illustrissim señor don Gastón de Moncada, lloctinent y capita general del present Regne de Sardeña*, f. 5r (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

35. Biblioteca Nacional de Catalunya, *Crida general del illustrissim señor don Gastón de Moncada, lloctinent y capita general del present Regne de Sardeña*, f. 5r-5v (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

s'apliquessin penes importants als oficials remisos a castigar aquest delictes. La segona regulava les penes per als qui disposessin les seves cases o propietats per a jugar i prohibia expressament a tota persona, amb independència de la seva condició social, la pràctica de jocs, tant al seu propi domicili com en qualsevol altra de les seves propietats. En cas d'incompliment de la norma, s'establí la pena de galeres per un període de cinc anys o, si això no podia ser, el pagament de dos-cents ducats d'or i el bandejament del Principat també per un lustre, i s'ordenava, d'altra banda, que es trenquessin les portes d'aquestes cases com a es-carní.³⁶

A la fi del segle XVI, tres noves normes, dictades en concret a València el 1598, insistien en el càstig dels jocs d'atzar. Una, relativa a les penes contra el joc dels naips i altres tafureries, ordenava que cap persona de qualsevol estament o condició social no podia acudir públicament o secretament a cap lloc de joc o tafureria en propietats seves a qualsevol lloc del Regne, especialment si es tractava del joc dels naips, i s'establí, per al cas d'incompliment d'aquesta norma, una multa de quinze lliures o la presó substitutòria de dos mesos, mentre que els propietaris de les tafureries havien de ser expulsats de la ciutat durant sis mesos i els qui fossin sorpresos jugant havien de ser detinguts i empresonats durant un mes, a més que s'havien de cremar les taules i les portes del lloc on es jugués. La segona norma, relativa específicament a les penes contra el joc dels daus, manava que cap persona de qualsevol estament o condició social podia tenir en la seva propietat cap lloc on es jugués als daus, i s'establí, en cas d'incompliment, la pena del pagament de cinquanta lliures i l'expulsió d'un any de la ciutat. A més a més, els jugadors sorpresos *in fraganti* havien de ser sancionats amb vint-i-cinc lliures i presó per un període de dos mesos o l'expulsió durant un any de la ciutat, i les taules de joc i les portes del lloc on es jugués als daus havien de ser cremades. La tercera de les normes a les quals abans feia al·lusió per a València es refereix a la notificació als propietaris de llocs de joc que si es provava que s'havia jugat a la casa, l'horta o la propietat d'algú, el propietari havia de pagar les penes establertes contra el joc.³⁷

36. Biblioteca Nacional de Catalunya, *Edictes y crides fetes y publicades per manament del Excelentissimo Senyor don Pere Luis Galceran de Borja [...] Loctinent y Capital General de la S. C. R. Magestat en lo Principat de Cathalunya*, f. 25r-26v i 26v-27r (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

37. Les tres normes de València del 1598 que acabo d'exposar es troben a la Biblioteca Nacional Catalunya, *Real Crida y Edicte, sobre las cosas concernents al be comu de la present Ciutat y Regne de Valencia*, f. 6r-6v, 6v-7r i 7r (vegeu «Legislación histórica de España», consulta en línia).

